

TANULMÁNYOK

GELLÉRD IMRE

HOGYAN KÉSZÜL FEL A LELKÉSZ AZ EVANGÉLIUM HIRDETÉSÉRE?

Az evangélium a modern értékkereszténység megfogalmazásában nem csupán az Újszövetség szövegét jelenti, hanem ennél sokkal többet: a Jézus és Istenországa valamennyi munkása által kifejtett és kifejezett valláserkölcsi értékek egész világát. Innen következik, hogy hirdetni az evangéliumot nem annyit jelent, mint csak prédikálni a Biblia szövegét és értékrendszerét, hanem sokkal többet: magunkban megragadni, megélni, megvalósítani, s erről szóban és tettben bizonyosságot tenni, hogy mások látván és hallván a mi bizonyágtevésünket, maguk is elfogadják és továbbadják a jézusi értékvilágot. Az evangélium hirdetése ezek szerint csak egyetlen mozzanatát jelenti a jézusi és egyetemes keresztény értékek valószínűsítésének, és pedig azoknak továbbadását. Amikor a lelkész az evangélium hirdetésére készül, ezalatt nemcsak a szószéki munkára való előkészületét értjük, hanem az egyetemes keresztény és valláserkölcsi értékek megismerését, átélését, megvalósítását és végső mozzanatként azoknak a hirdetését.

1. Úgy gondolom, nem lesz érdektelen röviden felvázolni, hogyan készültek fel a kereszténység nagy evangéliumhívetői hivatásuk teljesítésére.

A profétákról kettős felfogás uralkodik. Az egyik szerint a proféták valláserkölcsi értékek hirdetésére nem készültek a szó mai értelmében. Ők spontán gyakorlataikat, istenélményeiket, látomásaikat adták elő egyszerű beszédben. Bennük az Úr lelke szólt, ők csak közvetítő eszközei voltak az isteni kinyilatkoztatásnak. Isten készen szájukba adta — ihlet formájában — az embereknek szánt mondanivalóját, melyet ők minden különösebb előkészület nélkül egyszerűen csak továbbadtak. A másik felfogás szerint a proféták is készültek az isteni igazságok hirdetésére.

Jézus is készült evangéliuma hirdetésére, és pedig tárgyi és lelki síkon. Tárgyi vonatkozásban beszédes bizonyíték az, hogy a zsinagógákba eljárt, s ott nemcsak tanított, hanem tanult is, főképpen pedig gyakorolta az igazságok hirdetésének művészetét. Tizenkét éves korában a jeruzsálemi templomban hallgatta a tudósokat és a papokat; megtanulta a törvényt és a profétákat, melyekből tanításai rendjén szüntelenül idéz. Lelki síkon történt előkészületének legmegkapóbb példája a pusztában való elmélkedése és viaskodása önmagával a lelki tökéletességért.

Jézus tanítványai az evangélium hirdetésére alaposan készültek, nem csupán a három év alatt, amíg Mesterüket hallgathatták, hanem később is, miní az evangélium önálló apostolai. Az ApCsel könyve élő példákkal tudósít arról, hogy a tanítványok miképpen igyekeztek a Jézustól tanultakat hasznosítani, magukat az evangélium hirdetésének művészetében tökéletesíteni. Pál apostol minden egyes missziós beszéde egy-egy olyan teológiai építmény, mely alapos felkészülésnek és előkészületnek a gyümölcse. Tanulni kell szerinte is, hogy az igazságot megismerhessük és hirdethessük.

A 3. századtól a nagyobb gyülekezetekben a keresztény hívek intézményeket szerveztek, ahol presbitereket, diakónusokat, később prédikátorokat készítettek fel az evangélium hirdetésére. Az alexandriai és antiochiai iskolákban már rendszeres homiletikai oktatásban is részesültek a keresztény hívek.

A keleti egyház nagy evangéliumhirdetője Chrisostomos volt. Egyik homiliájában erőteljesen figyelmezteti a fiatal papokat, hogy tanuljanak. „Miképpen taníthat az, aki nem tanul?” — kérdezi. A tudatlan, felkészületlen prédikátort vakhoz hasonlítja, aki világtalan vezetésére vállalkozik. Az egyházatyák között mint szónok Nazzianzi Gergely volt a legnagyobb. Ő a prédikációt poézisnek tartja, és tanítványait arra inti, hogy az evangélium hirdetése előtt verseket olvassanak és sokat elmélkedjenek. Nagy Bazileus, a rituális kereszténység apostola, az evangélium hirdetésére bizonyos rituális mozgások, mimikák gyakorlásával készült.

A nyugati egyházban Augustinus *De doctrina Christi* c. művének 4. fejezetében fejti ki homiletikai nézeteit. Azt írja többek között, hogy mindenki annyiban igehirdető, amennyire ismeri a Bibliát. Az evangélium hirdetésének fő feltétele eszerint a Szentírás alapos ismerete. „Hogyan hirdethetné valaki az evangéliumot, ha nem ismeri az evangéliumot?” — kérdezi. Olyan felismerés ez, amelyet minden lelkész felírhatna dolgozószobája falára.

A reformáció előtti korban Reuchlin *A prédikálás művészete* c. művében elsőként foglalja írásba, hogy miképpen készüljön a lelkész az evangélium hirdetésére. Főbb tanácsai: olvassa a Szentírást, medítálgon értelme felett, gyűjtsön témákat és aforizmákat beszédeihez, ne sajnálja a lábait és menjen el — ha kell — messze mérföldekre is, hogy egy-egy nevezetes szónokot meghallgasson.

A reformáció visszatért Augustinushoz: felkészülni az Ige hirdetésére egyértelmű az Ige megismerésével. Annak hirdetése már nem a prédikátor, hanem a Szentlélek munkája. A prédikátor feladata engedelmeskedni a Szentléleknek. Luther hallgatóit a szószéki szolgálat előtt sokat imádkoztatta, próba-prédikációkat íratott és mondattatott velük. Kálvin tanítványaitól megkövetelte, hogy minél pontosabban tanulják meg a Szentírás szövegét, s annak abszolútságában higgyenek; az evangélium hirdetésében a főszereplő nem a szónok, hanem az Ige; nem a prédikátor választja az Igét, hanem fordítva, az Ige választja a prédikátort. Fiatal lelkészeit szolgálataik után rendkívül szigorúan megbírálta.

A francia klasszikusok (Bossuet, Fénelon) a papjelölteket művészi hatású szónokokká igyekeztek kiképezni. Ennek érdekében művészi hatású szónoki kifejezések ezreit tanultatták meg velük.

A pietisták (Spener, Franke, Zinzendorf) ellenkező irányban haladtak. Ők elvetették az esztétikai formalizmust, és tanítványukat a Biblia ún. belső mondanivalójának misztikus átélésére igyekeztek ránevelni. Spener éjjel is felkeltette tanítványait, és hideg köveken térdelgetve, velük együtt várta az inspiráló Szentlelket.

A felvilágosodás a pietizmus szűkkeblűségét megtörte ugyan, de egy másik szélsőségbe, a racionalizmusba ment át, mely az ész elsőbbségét vallotta. Az igehirdetés célkitűzését az értelem felvilágosításában, a népoktatásban, a gyakorlati keresztény életre való nevelésben látta. Kezdetben a rációt az evangélium megértésénél alkalmazták, később azonban annyira elfajult ez az irányzat, hogy a prédikátorok a szószéken csupán mezőgazdasági, egészségügyi, ipari stb. problémákkal foglalkoztak.

A modern prédikálás alapjait Schleiermacher rakta le. Az evangéliumhirdetés célkitűzését ő a következőképpen fogalmazta meg: ha a vallás nem tudás, hanem élmény, akkor a prédikálás sem lehet tanítás, hanem élményébresztés, közlés, bizonyágtevés arról, hogy az istenélmény bennük van, valamint hogy elevenen és építően éljük az Istentől való függésünk érzését. Prédikátorra nevelődni szerinte annyi, mint az objektív, betűben, szóban megjelenő kijelentésanyagot magunkban újraszubjektívizálni, azaz újraélni, mintha most történné, s mintha mi magunk szemtanúi vagy szereplői volnánk az evangéliumi eseményeknek. Szavajárása volt: éld át a Szentírást mindennap — csak úgy lehetsz annak hirdetője.

A Schleiermacher utáni kor a legkülönbözőbb módon készítette fel a lelkészeket az evangélium hirdetésére. Így pl. Schott a Biblia szép gondolataiban való gyönyörködésre, Schiann és Niebergall az istenélmény teremtette belső megnyugvásra igyekeztek lelkészeiket ránevelni. Vinet, a nagy francia prédikátor, teológus korában csupa hitvédelmet tanult, s tanítványait is ebben tette jártasokká. Szószékre lépni egy teológusnak nem lehetett, amíg a hitvédelem minden vonatkozását el nem sajátította. Monod az igazságra való közvetlen ráébresztést tartja a prédikálás céljának. „Az igazságot nem logikai úton találjuk ki, hanem ráébredés által” — mondotta tanítványainak. Spurgeon hallgatóinak szüntelenül az újjászületésről beszélt. Enélkül nincs joga a lelkésznek szószékre állni.

Unitárius gyakorlati teológiai irodalmunkban központi kérdés: hogyan képezze magát evangéliumhirdetővé a lelkész. Dávid Ferenc könyveiben található útmutatásokból néhányat említsünk fel csupán:

- a Szentírás alapos ismerése;
- az Isten egységét igazoló bibliai és más természetű bizonyítékok szorgalmas gyűjtése;
- a Szentlélek ihletésének megnyeréséért mondandó imák gyakorlása;
- a dialektikus gondolkodásmód;
- a hivatásra való felkészülés módszereinek elsajátítása.

Dávid Ferenc tanítványai között mint szónok Enyedi György a legnagyobb. Az a több mint háromszáz beszéde, ami ránk maradt, hiszen tükrözi homiletikai elveit, melyek közül a következőket emeljük ki: az unitárius hitelvek tudatosítása, hazafias szellem kinevelése magunkban és híveinkben, az erkölcsi dekadencia kíméletlen ostromozása

és a tiszta lelkiismeret ébrentartása. Ezeknek szellemében nevelte evangéliumhirdetőkké növendékeit. Tanítványai közül Kereszturi Sámuel megkülönbözteti a formai felkészülést a tartalmától. Az első az evangélium hirdetésének külső, a második a belső feltételeinek a megteremtését jelenti. Buzogány Mózes a felkészülést egyoldalúan isteni műveletnek tekinti. „Hiába akar az ifjú prédikátor lenni, ha az Úr nem akarja... Az Isten nem akarásának jele a tehetségtelenség... Semmit sem annvira tanácsos erőszakolni, mint azt, hogy egy ifjú papnak menjen...” Geyza József ellenkezőleg, az emberi oldalt hangsúlyozza. Prédikátorokká nem születünk, hanem leszünk, mégpedig céltudatos neveléssel és önneveléssel. Kozma Mihály író papunk főiskolás fiának, ifj. Kozma Mihálynak írt egyik levelében a következőket mondja: „Fiam, ne felejtse, hogy amiképpen a keresztény ember sem magától lesz kereszténnyé, akképpen a prédikátor sem magától válik prédikátorrá. Azt kérdezem, mit cselekedjem, hogy atyámhoz méltó prédikátorrá lehessenek? Felelek neked: miként atyád lett prédikátorrá, akként légy te is. Én pedig úgy lettem azzá, hogy amit édes mestereimtől a főiskolában tanultam, azokat bé is tartottam, s mint drága palántákat a magam és híveim lelkébe el is plántáltam.” Molnos Dávid legfontosabb tárgyi feltételnek a logika elsajátítását tartotta. Arra is figyelmeztette tanítványait, szokják meg, hogy ne állítsanak túl magas mércét az erkölcsi követelményekben a hívek elé. Ne kívánjuk, hogy valaki 10 mérföldre menjen, amikor látjuk, hogy csak egyre képes.

Az unitárius felvilágosodás egyik legmarkánsabb egyénisége, Szász Mózes keze alól kikerülő fiatal lelkésznevezdedeket a jénai és göttingai moralizáló teológia érdekelte. Beszédeikben a transzcendens elemek háttérbe szorulnak, és előtérbe lépnek az immanens elemek. Előkészületük nem annyira a bibliai és sajátosan teológiai diszciplinák elsajátításában áll, mint inkább a divatos, a francia enciklopédisták emleljén kitermelődött új filozófia és antropológia elsajátításában, az ilyen irányú művek olvasásában. Füzi Ferenc azt tanácsolja a lelkési pályára induló ifjaknak, hogy tiszta lelkiismeretet neveljenek ki magukban. Ez teszi méltokká arra, hogy a szószékre lépjenek. Péterfi Sándornál a fő cél a közéleti kereszténység hirdetése, a nép nevelése, iskolák építése, művelődési otthonok teremtése, méhészkedés, kertészkedés, szövetkezeti mozgalmak támogatása. A lelkész ezeken a területeken legyen otthonos, mert ezeket kell prédikálnia. Rédiger Gézáé teológus korában az irodalom, Kiss Mihályt a szociális problémák érdekelték. Kriza János szerint a vallás élmény, s ennél fogva az evangélium hirdetésére vállalkozó lelkész feladata sem lehet más, mint megszabadulni a racionalizmus egyoldalúságától és ránevelődni arra, hogy istenélményt nyújtson, a szívre hasson, beszédeivel gyönyörködtessen, imádkozásra késztesse, maga is szüntelen imádkozzék, s végül foglalkozzék a népi kultúra értékeivel. Ferencz Józsefben felújul a racionalizmus, de már modern formában. Számtalan lelkészavató beszédében fejtette ki a lelkésszé nevelődés alapelveit. Ilyenek: harc a tudatlanság, a misztikum, a türelmetlenség, a társadalmi igazságtalanság, a méltatlanság, a bigottság és a pesszimizmus ellen. Simén Domokos neves teológusunk szerint a lelkészeknek nem az Írás betűjét, hanem szellemét, vallás erkölcsi mondanivalóját kell keresniük és hasznosítaniuk. Modern szóno- kaink közül Péterfi Dénes a művészi elemek kihasználására oktatja ta-

nitványait. Utódainak egy része nem értette meg mesterét, és erőszakolva a művészi szónoklás mesterfogásait, esztétikai formalizmusba, illetve verbalizmusba torkollott. Maga Péterfi már teológus korában igen nagy gonddal készült szószéki szolgálataira. Nemcsak a beszédeit dolgozta ki páratlan műgonddal, hanem magát az előadást is. Így pl. tükör előtt állva mondta el beszédét, hogy taglejtéseit is megfigyelhesse. Az unitárius prédikálást az esztétikai formalizmus és a vérszegény verbalizmus veszélyéből egyik nem régen elhunyt teológiai tanárunk, Simén Dániel emelte ki. Tanítványait szüntelen figyelmeztette, hogy nem a forma szabja meg a tartalmat, hanem fordítva.

A fentiekből megállapíthatjuk, hogy minden kornak megvolt a maga útja és módja, mellyel az evangélium hirdetésére elhivatottakat felkészítette. A lelkészek felkészülésének sajátosságait mindig a főiskola, később a teológia nevelési elvei határozták meg. Nagy prédikátoraink csak módszereikben tértek el egymástól, s e módszerei sajátosságok különböztetik meg a különféle homiletikai irányzatokat is.

2. Ahhoz, hogy az unitárius lelkész az evangélium hirdetésére kelően felkészülhessen, ez irányú munkája rendjén bizonyos helyes, unitárius cél- és értéktudatot kell magában kiformálnia. Foglalkoznia kell azzal, hogy mi az unitárius evangéliumhirdetés célja, milyen strukturális és funkcionális értéket képvisel ez teológiai rendszerünkben és egyházi életünkben. A céltudat rendkívül fontos, hiszen ez határozza meg felkészülésünk egészét, ezen áll vagy bukik vállalkozásunk.

Elvi szempontból a lelkésznek a következőket kell tudnia:

a) Az unitárius evangéliumhirdetés nem öncélú művelet, nem önmagáért van, túlmutat önmagán: egy magasabb rendű isteni és emberi cél szolgálatának egyik eszköze. Innen következik, hogy a prédikáció célkérdése nem különálló kérdés, az szervesen szövődik bele az általános vallásgyakorlat célrendszerébe. Az evangéliumot hirdető lelkész nem tűzhet ki ezen egyetemes cél körén kívül eső dolgokat. Mi legyen ez az egyetemes cél? Nem lehet más, mint amit Jézus maga jelölt meg: a tökéletesség. Ennek az egyetemes célnak részcélok vannak alárendelve. Az evangélium hirdetése egy-egy ilyen részcélt hivatott munkálni.

b) Az unitárius gyakorlati teológia természetéből fakad, hogy az evangélium hirdetése nem közvetlenül üdvyszerző cselekmény, hanem egy üdvösségnek nevezhető konkrét földi állapot, az Istenországa megteremtésének eszköze, s mint ilyen nevelő, emberformáló, keresztény személyiségeket építő eszköz.

c) Az unitárius evangéliumhirdetés tiszta céltudatot követel, melyet mi kell hogy megfogalmazzunk, tisztázzunk és biztosítsunk.

d) Tudnunk kell, hogy semmit a világon a cél figyelembevétel nélkül az emberi cselekvésekben megértenünk nem lehet. Cselekvéseinket sok minden meghatározza, de a meghatározó tényezők szövevényében látnunk kell tisztán a célt, tudnunk kell, mit akarunk. Cél-talan vagy a homályos célú ténykedéseink létjogukat veszítik.

Az evangéliumhirdetés célját legtágabban így határozhatjuk meg: hatás. Beszédeinkkel hatni akarunk. E hatásaktus alanya a lelkész, tárgya az átadandó vallás erkölcsi érték, haszonélvezője a gyülekezet, eszköze a beszéd. Mi a hatás? Közönségesen — befolyás. A alany B eszközzel C gyülekezetre egy olyan hatást akar gyakorolni, mely

egy előre meghatározott M változást akar a gyülekezet tagjainak személyiségében eszközölni.

Evangéliumot hirdetni annyit jelent, mint a természetes hívő ember egyéniségét az értékekkel beoltani, gyarapítani, gazdagítani, nemesíteni, felsőbbrendűvé tenni. Filozófiai nyelven az evangéliumot hirdető kísérletet tesz arra, hogy a hallgatót az ontológiai dimenzióból az axiológiai dimenzióba helyezze. A van világából az embert a kell világába emeljük. Ezt a világot mutatjuk be neki, szeretettjük meg vele, ajánljuk neki, felmutatjuk előnyeit, odajutásának útjait, de nehézségeit is.

Az embernek két statusa van: egy status praesens és egy status idealis. Az első az ember pillanatnyi valóságos arculatát, a másik eszményi arculatát mutatja meg. Az egyik azt mondja: ilyen vagy te most. A másik: ilyennek kellene lenned, s ilyen is lehetsz, ha elfogadod a kínált értékeket és beépíted azokat magadba. A beszéd célja mind a két status bemutatni, azokat összehasonlítani és megállapítani, hogy mi szükséges ahhoz, hogy az adott ember elérje a status idealist. Ezt úgy kapom meg, hogy a status idealisból kivonom a status praesenset. A különbség annyi mint szükséglet, vagyis bizonyos pótlékra van szüksége az adott hívő embernek vagy gyülekezetnek ahhoz, hogy elérje a status idealist. Ezt a szükségletet mutatjuk fel, s ennek megszerzésében nyújtunk segítséget neki. Rámutatunk arra, honnan szerezheti be és hogyan ezt a szükségletet pótló személyiségelemet, mely nem más, mint az evangélium.

Az evangéliumhirdetés célkitűzését megfogalmazhatjuk úgy is, mint gátlástevést és gátlásrombolást. Az érték behatolása a hívő személyébe nem történik simán, ellenállásokba ütközik. Az ellenálló erő az évmilliós állati életformák atavisztikus maradványai: a gyarláság, a bűn. Evangéliumot hirdetni annyit jelent, mint a homo animalis ellenállásának útjába gátlásokat építeni, iktatni be. Ugyanakkor a homo hominis kibontakozásának útjában található gátlásokat lerombolni. Ezért mondja a próféta: rombolj és építs! Ezt az eljárást nevezhetjük így is: humanizálás. Evangéliumot hirdetni tehát annyit tesz, mint rombolni az emberben az állatit és építeni az emberit, azaz humanizálni.

Felfoghatjuk az evangéliumhirdetést úgy is, mint az írássá objektívizálódott érték, isteni akarat újra szubjektívizálását. Hogy értsük ezt? Úgy, hogy a Szentírásban található szó valamikor az azt leíró szerző szubjektív élménye volt. Amint leírta, objektívizálódott. Ha most elolvassuk a szavakat, s újra átéljük, és a gyülekezettel is átéltetjük — akkor ez az objektívizált ősi érték ismét életté, élménnyé válik, újra szubjektívizálódik.

3. Senki sem születik kész prédikátornak, mint pl. kész orvosnak sem születik senki. Genetikai ismereteinkből tudjuk, hogy kész tulajdonságok nem öröklődnek, csupán a készségek, a hajlamok, és azok sem mindig. Hogy jó evangéliumhirdető lehessen valakiből, ahhoz bizonyos örökölt hajlamcsírákra van szükség, melyeket aztán a környezeti hatás, a képzés és önképzés fejlesztenek ki tehetséggé vagy hivatássá. Tehetség és hivatás nem azonos fogalom. Van, akinek lenne tehetsége az evangélium hirdetésére, de hiányzik belőle a hivatásélmény. És fordítva: van, akiben lángol a hivatásélmény, de hiányzanak belőle a tehetség elemei. Vitatott kérdés, melyik tényező a meghatáro-

zőbb a lelkeszi hivatástudatban: az örökölt vagy a szerzett tulajdonságok? A legújabb genetikai kutatások azt igazolják, hogy valamennyi tehetség, hivatás képletében — kivéve a zenei, művészeti vagy matematikai tehetségeket — a szerzett tulajdonságok együttese viszi a főszerepet, azok a tulajdonságaink, amelyeket mi szereztünk, tudatosan magunkban kineveltünk és személyiségünk struktúrájába beépítettünk. Minden száz tehetséges prédikátorból alig tíz született szónok, kilencven *lett* azzá.

A hivatásos lelkész Istentől kapott tehetségcsíráiból maga komponálja meg szónoki egyéniségét, mint ahogy a festő megkomponálja a képet, a költő a verset, a zenész a muzsikát. Egyénisége magával hozott nyersanyagából megkomponálja önmagában az evangéliumhirdetőt.

Előkészületünk nem egészen immanens emberi, van egy isteni, transzcendens vetülete is. Isten hív minket az Ő szőlőjébe, a nagy vacsorára, az evangélium hirdetésére. Hív, mint Mózeset a Hóreb hegyén, mint Sámuel a templomban, mint a prófétákat a Jordán partjain, mint Jézust a pusztában. Önértéktudatunk legmélyebb rétegeiből felködlő sejtelem ez: Istennek szüksége van rám egy sajátos munkaterületen. Hívott az Isten, mennem kell. A lelkeszi hivatás nem szakmai ügy, nem is csupán lélektani vagy egyházzervezeti kérdés, hanem teológiai kérdés is. Istennek is köze van hozzá. Ő hív, mi ezt a hívást megtapasztaljuk, s indulunk az Ő világába dolgozni, evangéliumát hirdetni, amivel hozzájárulunk ahhoz is, hogy az életet szebbé tegyük.

4. A személyiség etizált, vagy átnemesített egyéniség. A kereszténységnek s benne a mi egyházunknak is célja híveinket ún. etizált személyiségekké nevelni. Természetesen személyiséget nevelni csak személyiség tudhat. Ezért a lelkész fő feladata személyiséggé nevelődni. Ez úgy történik, hogy lelki struktúránkba beleépítjük szervesen a négy alapértéket: az igazságot, a jóságot, a szépséget és a szentséget. A személyiséggé válás nem drámaian lezajló, egyszeri minőségi ugrás — bár erre is van példa —, hanem szüntelen tartó folyamat. Mivel a személyiség magában foglalja az ember testi mivoltát, elemi feltétel, hogy a lelkész testileg, főként idegileg és elmeileg legyen teljesen ép, rendelkezék hibátlan érzékszervekkel és beszédkészséggel. Ez az első, a többi követelmények ezek:

— az Istenben való feltétlen hit, azaz Isten elfogadása és vele való élő közösség;

— az evangélium alapos ismerete;

— a jézusi értékekben való feltétlen hit;

— ezeknek az értékeknek a hívő emberek részére való átadása: embert adni az értékvilágnak és fordítva is: értékvilágot nyitni meg az emberek előtt;

— érdeklődés és vonzalom minden iránt, ami ennek a törekvésnek a teljesülését elősegíti;

— elemi fokon az evangélium hirdetését végző lelkésznek még néhány személyiségi vonással kell rendelkeznie. Ilyenek: egészséges, tárgyilagos önértéktudat; ne legyen se kisebbrendűségi, se felsőbbrendűségi érzése; az átlagosnál jóval nagyobb önuralom, humanista beállítottság, befelé nézésre való alkalmasság, bizonyágtéveszre való készség, felelősségérzet másokért, társulékonyaság, önbírálat, közlé-

kenység, hit a szó hatalmában, szónoki eszménykép választása, lelkesedni tudás.

Egy kérdés foglalkoztatja a modern homiletikát: szabad-e az evangélium hirdetése közben a lelkész személyiségének előtérbe lépnie? Szabad — felelik a legtöbben, de egy feltétellel: ha a lelkész valóban személyiség.

Hogyan készüljön a lelkész az evangélium hirdetésére? — kérdezzük még egyszer, s feleljünk az elmondottak alapján így: Készüljön a lelkész következetesen, szakszerűen, lelkiismeretesen, folyamatosan, céltudatosan és módszeresen. Ha így készül, beszédei nyomán templomából Béthel lesz, a Jákobokból Izraelek és a tanítványokból apostolok lesznek. Hallgatói a való időt az örökkévalóságban fogják szemlélni. Szemükben több lesz a fény, szívükben nagyobb a szeretet.

MIKÓ IMRE

KOVÁCS JÁNOS AMERIKAI UTAZÁSA

Az Amerikai Unitárius Társulat 1825-ben történt megalakulásának százötven éves évfordulója, amiről odaát ünnepélyes keretek között emlékeztek meg, nálunk is időszerűvé tette az erdélyi és amerikai unitáriusok közti kapcsolatok történetének felújítását.

Ismeretes, hogy Bölöni Farkas Sándor volt az első, aki Bostonban, az unitáriusok Debrecenében — ahogy Balázs Ferenc írta — 1831 őszén látogatást tett. Ugyanakkor a cambridge-i Harvard kollégiumot is meglátogatta, s erről *Utazás Észak Amerikában* című, azóta hat kiadást elért könyvében számolt be (Kolozsvár, 1834, 122—125. l.). A kapcsolatokat később inkább az amerikai unitáriusok ápolták, s ötven évnek kellett eltelnie, amíg Egyházi Képviselő Tanácsunk Kovács János tanárt hivatalos megbízatással az Egyesült Államokba küldte. Kovács tanár fél évet töltött az amerikai unitáriusok körében, s ha utazásának nem is volt idehaza olyan visszhangja, mint a Bölöni Farkas Sándorénak, mégis ő volt az első, aki a két egyház között intézményes, máig is tartó kapcsolatot létesített.

Kovács János életéről jelent meg néhány tanulmány, arcképe az Egyházi Képviselő Tanács üléstermében most is látható. Mégsem felesleges mai szemmel visszatekinteni különös pályafutására, bokros érdemeire annak, akit kortársai annak idején egyszerűen „Mister”-nek neveztek. Sokáig ő volt az angol nyelv és az angolszász kultúra ismerője Kolozsváron: a főgimnáziumban, a teológián és az egyetemen.

1846. augusztus 8-án született Fiátfalván, középiskolai tanulmányait a székelykeresztúri gimnáziumban és a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte. Tizenhárom éves korától kezdve már maga tartotta el saját magát, s még el sem végezte a középiskolát, amikor már jól megtanult angolul. Érettségi után teológusnak iratkozott be, s a főhatóság 1870. január 30-án a londoni ösztöndíjra jelölte ki. Előbb fél